

קטנה שלא צריכים בית דין גדול של לשכת הגזית רק בית דין גדול של ע"א אפשר שיכולים לעשות שני בתי דינים מהם, כי הם לא בית דין של כלל ישראל רק בית דין מיוחד לדברים שצריכים בית דין של ע"א. ודו"ק בזה כי זה חדש מאד.

ובזה מתורץ עוד דבר קשה מאד על דברי רש"י ריש סנהדרין. דאיתא במשנה: אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, וברש"י: שהיו מושיבים סנהדרי קטנה של כ"ג בכל עיר ועיר, כדכתיב תתן לך בכל שעריך, וצריכים בית דין הגדול שבלשכת הגזית לצאת ולהושיבם ע"כ. והרמ"ה בדף טו חולק על רש"י וכתב: ואין עושין סנהדראות של עשרים ושלשה לשבטים אלא בבית דין של שבעים ואחד, לא שצריכים לצאת ולהושיבם אלא השבט וסנהדרין הולך אצל בית דין הגדול שבירושלים והם ממנין עליהם סנהדרין והולכין להן וכו' ע"כ.

והגאון ר' מאיר אריק תמה על רש"י וז"ל: יפלא לי מאד מנין לו שצריכין לצאת לזה, ועיין לקמן בסנהדרין דף י"ד דדחיק הגמ' לאשכוחי יציאת סנהדרין ממקום, לענין מצאן אבית פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וכו', אלא פשיטא דנפיק כולהו למאי אילימא לדבר רשות מי מצו נפקי וכו' עיי"ש, למה לא אומרת הגמ' דנפקי להושיב שופטים בכל עיר ועיר, והרי בפשיטות משכחת ליה יציאתם באופן שכוה.

ולפי דברי הרמב"ם שהבאנו לעיל, דלענין מינוי סנהדרין קטנה לא בעינן בית דין הגדול של לשכת הגזית ומספיק לנו בית דין הגדול של ע"א סתם, ולפיכך אין קושיא למה לא אומרת הגמ' דנפקי להושיב שופטים בכל עיר ועיר, אבל לפי הרמב"ם מספיק אם ממנין בית דין גדול של ע"א ולא צריכים בית דין של לשכת הגזית. אבל רש"י אומר מפורש שצריכים בית דין הגדול של לשכת הגזית לצאת ולהושיבם, מפורש שגם על זה בעינן בית דין של לשכת הגזית, ואולי כוונת רש"י לומר שכעין בית דין של לשכת הגזית בעינן והוא במספר ע"א. וצ"ע עוד.

תקנת חכמי אותו הדור בחנוכה

האחרונים יצאו בחידוש במצות נר חנוכה והוכיחו כן מלשון הרמב"ם פ"ג הלכה ג, וז"ל: ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים אלו שתחילתן כ"ה בכסלו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהם הנרות וכו' ע"כ, ולשון הרמב"ם תמוה מה שכתב שהתקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים הללו ימי שמחה והלל, ולא כתב שהתקנה היתה גם כן להדליק נר חנוכה, רק ומדליקין הנרות, משמע שהדלקה הזו רשות ולא חובה, ואח"כ מסיק והדלקת הנרות מצוה מדברי סופרים, ולמה לא הכניס הרמב"ם תיכף לעיל בחשבון מה שתקנו חכמים שבאותו הדור מצוה זו גם כן של הדלקת הנרות, כמו שהביא מצוה של שמחה והלל, הלא רמז ודבר חדש יש בזה. ולכן יצאו בחידוש שבאמת בזמן שבית המקדש היה קיים לא התקינו חז"ל מצות הדלקת הנרות של חנוכה כיון דאז היתה המנורה דולקת במקדש, וזו

הרב צבי מונצא

אוניברסיטי סיטי, מיוורי

מצות כיבוש ארץ ישראל

שיטות הרמב"ם והרמב"ן

הרמב"ם אינו מונה כבוש הארץ בין התרי"ג מצוות, והרמב"ן בסה"ט במצות עשה ד' חולק עליו ואומר שכבוש הארץ היא מצוה. וכן הוא בפירושו על התורה (במדבר לג) מדכתיב והורשתם את הארץ שזו היא מ"ע שישבו בארץ וירשו אותה כי היא נתנה לנו. גם לפי הרמב"ם צ"ל שבימי יהושע ודוד היתה מצוה לכבוש את

היתה סימן וזכרון לנס שנעשה אז בה במנורה עצמה, ורק משחרב בית המקדש חששו חז"ל שמא ישכח הנס, כיון שכבה המנורה, לכן התקינו חז"ל מצות נר חנוכה להדליק בפתחי בתיהם המשך למצות הדלקת המנורה בבית המקדש, ולכן לא נזכר בש"ס (שבת כ"ג) דלשנה אחרת קבעו למצות נר חנוכה רק „להלל והודאה". ובוזה מבואר דברי הרמב"ם, דהתקינו מקודם „הלל והודאה ושמחה" ומדליקין נרות, היינו מצד המנהג זכר לנס, אבל לא מצד התקנה, רק אחר החורבן התקינו להדליק. וזה שהוסיף הרמב"ם לבסוף ומצוות נרות חנוכה מצוה מדברי סופרים שהתקינו, לא אותם שהתקינו הלל ושמחה רק תקנה מאוחרת לאחר החורבן. ובעל הניסים דנתקנה על ידי חכמים שבאותו הדור לא נזכר נמי מצוות הדלקת הנרות בשביל זה הטעם. ולפי זה יוצא חידוש דהלל שאני דהוא מתקנת חכמי אותו הדור, אבל נר חנוכה לא נתקן אז רק בזמן מאוחר, ומכל מקום הוה מצוה מדברי סופרים.

ויש סמך לסברא זו, מקדמוניות של יוסף פלאביוס, דשם לא נזכר לגמרי נס של הנרות רק נס של נצחון החשמונאים, וכן בספר חשמונאים לא נזכר נס הנרות רק על נס של נצחון חגגו, וכן על חינוך המזבח, מפני שהספרים האלה נכתבו בזמן שבית המקדש היה קיים, ובאותו הזמן היה עיקר החג על נס של נצחון. ויש להוסיף בזה, על פי בעל צפנת פענח בהל' חנוכה פרק ג הל' ג: דאחר שבטלה מגילת תענית כמבואר בר"ה דף כ' ורק חנוכה ופורים נשארו, תקנו רק על נס של הנרות, אבל בזמן שבית המקדש קיים שלא בטלה מגילת תענית עיקר החג היה על הנצחון ודוק בזה.

ובזה מתורץ קושית הגאון ר' שלמה קלוגר, שתמה על הש"ע שלא מביאים שיש מצות שמחה בחנוכה, ועיין באחרונים שם הטעם, והרמב"ם כתב מפורש שתקנו חכמי הדור לימי שמחה והלל, ולפי דברינו ניחא, כי התקנה של ימי שמחה היתה רק לפני החורבן שהחג נקבע על הנצחון והצלת הגוף, אבל אחרי החורבן שבטלה מגילת תענית וכל הנצחונות בטלו בתור חג ונשאר רק חג על נס של פך השמן, נס רוחני, לא שייך על זה ימי שמחה ודוק. יש לי עוד אריכות דברים בנושא וחידושים, ביחוד בהבדל שבין בי"ד הגדול בירושלים ובי"ד שביבנה, ועוד אחזור אי"ה אל הנושא.